

УДК 338.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-7>**Квактун О. О.**кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-8105>**Вертелецька О. М.**старший викладач,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7726-9177>**Глущенко А. В.**асистент,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-2098>**Kvaktun Olesia, Verteletskaya Elena, Hlushchenko Anna**
Pridniprovska State Academy of Civil Engineering and Architecture

ПРОВЕДЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД ЯК ШЛЯХ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто перспективи реалізації цілей сталого розвитку, що являють собою необхідний інструмент розвитку національних економік Європи та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку, їх дотримуються всі країни – члени Європейського Союзу та його майбутні члени, у тому числі й Україна. Наголошено на тому, що процес фінансування, реалізований завдяки поглибленню бюджетної децентралізації в країні, забезпечує фундамент для втілення програм і цілей сталого розвитку (СР). Досліджено економічні процеси в країні під час проведення реформ децентралізації на етапі добровільного об'єднання територіальних громад (ОТГ), укріплення їхньої бюджетної самостійності. Проведено спостереження фінансового розподілу базових та реверсних дотацій у місцеві бюджети органів самоврядування станом на 2019 р. Для надання можливості виміру економічної сталості в Україні вирішено синтезувати економічний та соціальний складники сталого розвитку. Отримання статистичних характеристик показників за вибраними складниками забезпечується за допомогою використання індексів. Проаналізовано динаміку втілення у життя цілей сталого розвитку в період із 2015 до 2020 р. Дослідження спрямоване на пошук взаємозалежності поглиблення бюджетної децентралізації, забезпечення фінансової системи самоврядування на місцях із реалізацією економічного та соціального складників сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, бюджетна децентралізація, територіальні об'єднані громади, складники СР, індекс Джині, індекси економічної та соціальної сталості.

CONDUCTING BUDGET DECENTRALIZATION OF TERRITORIAL UNITED COMMUNITIES AS A WAY OF FINANCIAL SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article considers the prospects of achieving sustainable development goals, which are a necessary tool for the development of European national economies and increase competitiveness in the world market, they are followed by all members of the European Union and its future members, including Ukraine. It is emphasized that the funding process implemented through the deepening of budget decentralization in the country provides a foundation for the implementation of sustainable development (SD) programs and goals. The economic processes in the country during the decentralization reforms at the stage of voluntary unification of territorial communities (OTG), strengthening their budgetary independence have been studied. Observations of the financial distribution of basic and reverse subsidies to local governments budgets during 2019 were conducted. To enable the measurement of economic sustainability in Ukraine, it was decided to synthesize the economic and social components of sustainable development. Obtaining statistical characteristics of indicators for selected components was provided by using indices. The dynamics of sustainable development goals implementation in the period from 2015 to 2020 is analyzed. The study is aimed at finding the interdependence of deepening budget decentralization, ensuring the financial system of self-government in cities with the implementation of economic and social components of sustainable development. In order to be able to characterize the level of sustainable development, its components in Ukraine will use the main global indices of the Slovak Republic: the Global Competitiveness Index and the Human Development Index. In order to explore the uniformity of the distribution of financial income among the united communities of Ukraine, we propose to use the Gini index. The Gini index measures the degree to which the distribution of income or consumption expenditure of individuals or households in an economy differs from absolute equality in distribution. In order to find a link between the level of economic sustainability and the deepening of budget decentralization in Ukraine, we propose to conduct a correlation analysis between the SR indices and the Gini index. The analysis was performed on two types of correlation: Pearson in the case of linearity, similarity of indicators; and Spearman's correlation, on the other hand, in the case of nonlinearity, converting index indices into ranks, providing greater reliability. After the analysis, it will be possible to identify the presence of a connection between these indicators or to make sure that they are absent.

Keywords: sustainable development, budget decentralization, Territorial united communities, components of the SR, index Gini, indices of economic and social sustainability.

JEL classification: E62, G18, H23, H72

Постановка проблеми. Проблема, яка висвітлюється в даній статті, базується на тому, що у 2014–2016 рр. в Україні були проведені важливі реформи щодо забезпечення децентралізації державного управління, насамперед прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а також внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів. Сьогодні Україна знаходиться на етапі проведення бюджетної децентралізації на місцях, що забезпечить фінансову підтримку економіки країни, підвищуючи її до рівня сталості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для реалізації поставленого завдання будуть використані спеціальні методи. Основою методологічної бази дослідження є праці різних учених, економістів та статистичні матеріали, надані міжнародними та регіональними профільними установами або організаціями. Використано теоретичні методи дослідження: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстракції (для вивчення наукових джерел та виявлення основних статистичних показників основних ланок сталого розвитку), класифікації (під час розділу на ланки сталого розвитку та типізації індексів для надання можливості статистичного виміру СР), статистичний та порівняльний (під час аналізу даних статистики та графіків реалізації сталого розвитку в Україні та розподілу бюджетних дотацій її ОТГ), узагальнення (під час визначення певних висновків та рекомендацій).

Процесу проведення децентралізації державного управління в Україні, формуванню та функціонуванню ОТГ, їх бюджетному базису присвячено поки що невелику кількість наукових досліджень. Різні аспекти аналізу цієї проблематики представлено в роботах ідеолога української реформи децентралізації А. Ткачука, науковців та практиків, серед яких: А. Романова, А. Умланд [2], М. Бернард [5], О. Сидорчук [6], О.С. Власюк, Л.Г. Шемаєва, Н.В. Корень, Ю.В. Касперович, Л.П. Лондар [7]. Попри значний здобуток вищевказаних дослідників питання розвитку фінансової системи, що створена під час поглиблення бюджетної децентралізації, її взаємозв'язок зі зміною рівня показників складників СР потребує більшої уваги.

Мета статті полягає у розгляді фінансової системи розподілу коштів в Україні між місцевими органами самоврядування. Необхідно довести або спростувати наявність зв'язку між фінансовими реформами ОТГ та зміною рівня показників складників СР.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація владних та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування є однією з найбільш визначальних реформ в часів української незалежності. Головним стратегічним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Нині основним досягненням децентралізації є територіальна консолідація громад та супутнє розширення можливостей місцевого самоврядування. Наприкінці 2014 р. та на початку 2015 р. було запроваджено фіскальну децентралізацію та розпочалося об'єднання малих місцевих муніципалітетів у більші та самодостатніші «об'єднані територіальні громади»

(ОТГ). Ці нові суб'єкти набули значних повноважень щодо збору податків, а також користуються перевагами нещодавно запроваджених прямих трансфертів із центрального державного бюджету [6]. ОТГ також беруть на себе додаткову відповідальність за надання публічних послуг та сприяння розвитку інфраструктури [7]. Найважливішою ознакою демократичного розвитку країни є наявність у ній місцевого самоврядування, здатного забезпечити ефективне функціонування територіальних громад. Така здатність потребує відповідного фінансового забезпечення та дотримання принципу децентралізації влади. Головна ознака фінансової незалежності місцевих бюджетів – володіння й можливість самостійно розпоряджатися фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Однією з важливих проблем формування місцевих бюджетів нині є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин з метою підвищення рівня фінансової самодостатності через посилення бюджетної децентралізації [1].

ОТГ, які перейшли на прямі взаємовідносини з державним бюджетом України станом на 1 січня 2019 р., показали наявність значної частки громад, які отримують високу базову дотацію. Зокрема, проаналізовано показники базової та реверсної дотацій досліджуваних ОТГ у складі їх власних надходжень, які фактично є індикаторами рівня розвитку громад та їхнього фінансового стану (рис. 1).

Серед 806 досліджених об'єднаних територіальних громад маємо такі показники: найбільша кількість ОТГ – 28,4% (229 ОТГ) мала частку базової дотації у власних надходженнях у розмірі 10–20,5% (165 ОТГ) – від 10% до 20% та 23,5% (189 ОТГ) – понад 20% відповідно, при цьому частка базової дотації у власних надходженнях окремих громад сягала до 63,5%. 11% (86 ОТГ) від загальної кількості відносяться до повністю збалансованих.

Для того щоб мати змогу повною мірою дослідити рівномірність розподілу фінансових надходжень серед об'єднаних громад України, пропонуємо використати індекс Джині. Індекс Джині вимірює ступінь, в якому розподіл доходів або витрат на споживання окремих осіб або домогосподарств в економіці відрізняється від абсолютної рівності в розподілі. Коли індекс Джині дорівнює 0, це означає повну рівність, тоді як показник 100 означає абсолютну нерівність. Базаючись на щорічних даних Всесвітньої банківської організації, маємо змогу побудувати діаграму розподілу доходів в Україні за період 2015–2019 рр. (рис. 2).

За п'ять років Україна показує стабільну динаміку розподілу фінансових надходжень серед децентралізованих регіонів – об'єднаних територіальних громад, несуттєво збільшивши нерівність із гіпотетичною лінією абсолютної рівності на 0,7% у 2019 р. порівняно з 2015 р.

Проте вченими ставиться під сумнів вплив рівномірності розподілу надходжень у країні на забезпечення росту економіки України, приводячи її до рівня сталості. Отже, доцільним буде виділити показники складників сталого розвитку та дослідити наявність чи відсутність зв'язку між ними та розподілом доходів у країні.

Сьогодні Міжнародна спільнота особливу увагу приділяє сталому розвитку суспільства, що передба-

Рис. 1. Структура ОТГ за збалансованістю їхніх бюджетів

Джерело: складено на основі [7]

Рис. 2. Динаміка розподілу доходів в Україні за період 2015–2019 рр.

Джерело: складено на основі [4]

чає екологізацію економіки та встановлення соціальної справедливості, тому економічні й соціальні зміни в державі повинні враховувати принципи сталого розвитку, глобальні політичні виклики та потреби суспільства. Виходячи із завдань стратегій «Європа – 2020» і «Європа – 2030», яких дотримуються всі країни ЄС та її майбутні члени, у тому числі й Україна, актуальним залишається проблема економічного зростання та забезпечення соціального розвитку суспільства як одних із головних складників сталого розвитку. Найважливішою методологічною основою дослідження проблем сталого розвитку є триєдиний підхід до його трактування, в основі якого лежить уявлення про три його виміри: економічний, екологічний та соціальний [8].

Економічний складник розвитку країни можливо дослідити шляхом аналізу її конкурентоспроможності у світовому середовищі за допомогою індексу глобальної конкурентоспроможності Global city Index (GCI). Індекс був розроблений для оцінки потенціалу зростання країн у середньостроковій та довгостроковій перспективі. GCI бере до уваги зважене середнє значення великої кількості різних складників, кожний з яких відображає один з аспектів конкурентоспроможності [4].

Користуючись даним індексом, маємо змогу дослідити динаміку розвитку конкурентоспроможності в Україні за період 2015–2019 рр. за даними щорічних звітів Всесвітнього економічного форуму (табл. 1).

Таблиця 1
Показники індекс конкурентоспроможності України у період 2015–2019 рр.

Період	Показник індексу	Місце у всесвітньому рейтингу
2014-15	4,14	49
2015-16	4,03	59
2016-17	4,00	60
2017-18	4,11	59
2018-19	4,9	54

Джерело: складено автором на основі [4]

З огляду на рівень показників конкурентоспроможності України, прослідковується позитивна динаміка, що вказує на підвищення розвитку основних економічних інституцій.

Соціальний складник розвитку можливо дослідити завдяки аналізу Індексу людського розвитку (ІЛР, англ. Human Development Index – HDI) – інтегрального показника, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території [5]. Динаміку розвитку людського потенціалу в Україні з 2015 по 2019 р. можливо прослідкувати на рис. 3, побудованого за даними щорічних звітів Всесвітнього еко-

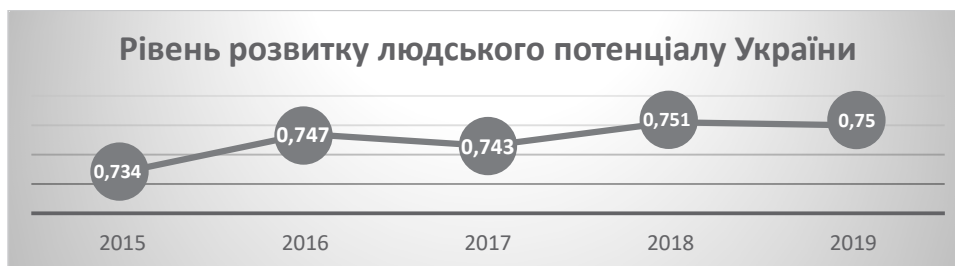

Рис. 3 Динаміка розвитку людського потенціалу України за 2015–2019 рр.

Джерело: складено автором на основі [4]

Таблиця 2

Роки	Індекс Джині	Індекс ЛР	Кореляція Пірсона	Кореляція Спірмена
2015	25,5	0,734	0,473	0,667
2016	25	0,747		
2017	25,5	0,743		
2018	26,3	0,751		
2019	26,1	0,75		
Роки	Індекс Джині	Індекс конкуренто-спроможності	Кореляція Пірсона	Кореляція Спірмена
2015	25,5	4,14	0,511	0,462
2016	25	4,03		
2017	25,5	4		
2018	26,3	4,11		
2019	26,1	4,9		

Джерело: складено автором на основі [4]

номічного форуму, представлених у табл. 2. Порівняно з 2015 р. сьогодні Україна показує збільшення розвитку людського потенціалу на 16 сотих відсотку.

Отже, для того щоб знайти зв'язок позитивної динаміки вибраних нами складників економічної сталості України чи довести їх відсутність, пропонуємо провести кореляційний аналіз між індексами СР та індексом Джині. Аналіз проведено за двома видами кореляції: Пірсона – у разі лінійності, схожості показників та Спірмена – навпаки, у разі нелінійності, перетворюючи показники індексів на ранги, забезпечуючи

більшу достовірність. Провівши аналіз, можемо заключити, що зв'язок є достатнім і країні необхідно й надалі триматися курсу децентралізації та налагодження процесів розподілу коштів серед ОТГ, підвищуючи відсоток повністю бюджетно збалансованих громад.

Висновки. Провівши дослідження, можливо заключити, що саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого великою мірою залежить успішність функціонування територіальних громад та країни у цілому.

Результатом реформи стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, поліпшення ефективності адміністрування податків і зборів. Спроможні громади показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів. У частині використання коштів увага акцентується на необхідності формування найбільш оптимальної структури бюджетних видатків, створенні ефективного не надто чисельного управлінського апарату, здійсненні постійного аналізу витрачання бюджетних коштів і запобігання їх нераціональному витрачання.

За індексом Джині в Україні відхил рівня розподілу коштів на споживання окремих осіб або домогосподарств в економіці від абсолютної рівності в розподілі найменший у Європі. Доведено зв'язок даного показника з поліпшенням рівня соціального і економічного складників сталого розвитку в Україні. Отже, країні необхідно й надалі поглиблювати реформи децентралізації, підвищуючи фінансову збалансованість серед місцевих територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Ведерникова І. Автор реформи децентралізації Анатолій Ткачук: «Сейчас нельзя менять Конституцию. Усилим регионы – потеряем страну». *ZN.UA*. 2019. 21 сентября. URL: zn.ua/interview/avtor-reformy-decentralizacii-anatolij-tkachuk-seychas-nelzya-menyat-konstituciyu-usilim-regiony-poteryaem-stranu-330506_.html
2. Romanova, V. and Umland, A. Ukraine's Decentralization Reforms Since 2014: Initial Achievements and Future Challenges, Chatham House Research Paper / 2019. September. URL: <https://www.chathamhouse.org/publication/ukraine-s-decentralization-reforms-2014-initial-achievements-and-future-challenges>
3. Кривошеїн В. Індекс людського розвитку. *Політична енциклопедія* / редкол. : Ю. Левенець (гол.), Ю. Шаповал (заст. гол.) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 283. ISBN 978-966-611-818-2
4. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>.
5. Bernard, M. Decentralization: A Bottom-up Path Toward Functioning Institutions and Economic Prosperity. *VoxUkraine*. 25 August 2015. URL: voxukraine.org/en/smart-decentralization-a-bottom-up-path-toward-functioning-institutions-and-economic-prosperity/
6. Sydoruk, O. (2016) Decentralization: Results, Challenges and Prospects, Kyiv: Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1612493278588b59033d6c45.07093670.pdf>

References:

1. Vedernikova I. (2019) Avtor reform decentralizacii Anatolij Tkachuk: «Seychas nelzya menyat konstituciyu. Usilim regiony – poteryaem stranu» [The author of the decentralization reform Anatolij Tkachuk: «It is impossible to change the Constitution now. Let's

strengthen the regions – we will lose the country»]. (Ukraine 21st September). Available at: zn.ua/interview/avtor-reformy-decentralizacii-anatoliiy-tkachuk-seychas-nelzya-menyat-konstituciyu-usilim-regiony-poteryaem-stranu-330506_.html

2. Romanova, V. and Umland, A. (2019) Ukraine's Decentralization Reforms Since 2014: Initial Achievements and Future Challenges, Chatham House Research Paper, September. Available at: <https://www.chathamhouse.org/publication/ukraine-s-decentralization-reforms-2014-initial-achievements-and-future-challenges>

3. Krivoshein V. (2011) Index ludskogo rosvutky [Human development index] // Politichna encyclopedia [Political encyclopedia] (Ukraine) (eds. Y. Levenets (head), Y. Shapoval (head) and others) Parlamentske Vudavnuztvo, [Parliamentary Publishing House], pp. 283. ISBN 978-966-611-818-2

4. World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/>

5. Bernard, M. (2015) Decentralization: A Bottom-up Path Toward Functioning Institutions and Economic Prosperity, VoxUkraine, 25 August 2015. Available at: voxukraine.org/en/smart-decentralization-a-bottom-up-path-toward-functioning-institutions-and-economic-prosperity/

6. Sydoruk, O. (2016) Decentralization: Results, Challenges and Prospects, Kyiv: Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. Available at: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1612493278588b59033d6c45.07093670.pdf>